

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ОЧИЛОВ Ўткир Сайфуллоевич**
ҲУҚУҚ РАМЗЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ЗАМОНАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НАТУРАЛИЗМ:
ҲУҚУҚНИНГ АХЛОҚИЙЛИГИ ДАРАЖАСИ МАСАЛАСИ 8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 2. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**
МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТИДА УЛУШ, УЛУШНИ (УЛУШНИНГ БИР
ҚИСМИНИ) БЕГОНАЛАШТИРИЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚ ИШТИРОКЧИЛАР ЎРТАСИДА
ЮЗАГА КЕЛАДИГАН НИЗОЛАР 14
- 3. ШАМСИДДИНОВА Озода Буриевна, КАРИМОВА Зулфизар Лочиновна**
ЖИЛЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ИМУЩЕСТВЕННЫХ
ПРАВООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СУПРУГАМИ 26
- 4. ЯКУБОВА Ирода**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ЖАМОАВИЙ БОШҚАРУВ
ТАШКИЛОТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ АЙРИМ МАСАЛАЛАР 32

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 5. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА МЕДИАТИВ КЕЛИШУВ ВА КЕЛИШУВ БИТИМИНИНГ
ЎХШАШ ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ 40

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 6. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА
МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 46

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. ШАЙЗАКОВ Шодияр Ибрагимович**
ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪМУРИЙ СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЮҚОРИ СУД ИНСТАНЦИЯСИДА
ҚАЙТА КЎРИШДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 53

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОЧИЛОВ Хасан Рашидович**
ЖИНОЯТ ТАРКИБИ ТУЗИЛИШИ ГЕНЕЗИСИ 62
- 9. МАВЛОНОВ Темур Анвар ўғли**
ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН МУЛКИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ
ТУШУНЧАСИ ВА ТАРИХИ 70

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

10. РОЗИҚОВ Илҳом Истамович ЖИНОИЙ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	78
11. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна ИШТИРОКЧИЛИҚДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	84
12. НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ	90
13. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	96
14. ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ.....	103

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15. YUNUSOV Khaydarali CONTRIBUTIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS TO THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC SCIENCES: SARAKHSI – FOUNDER-FATHER OF INTERNATIONAL LAW.....	108
---	-----

МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИ

16. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДОИР АЙРИМ МАСАЛАЛАР	116
17. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ	122
18. КАРИМОВА Мадина Мирзаджановна РАҚАМЛИ НОТАРИАТ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА ИСТИҚБОЛ.....	133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович, ЯРАШЕВ Нодирбек ГЕРМАНИЯ ВА БУЮК БРИТАНИЯДАГИ ҚОРПОРАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	140
20. БАЗОРОВ Миркомил Махмудович, ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА	148

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли
Тошкент давлат юридик университети
Жиноят-процессуал ҳуқуқи кафедраси ўқитувчиси
E-mail: s.maxmudov@tsul.uz

ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): МАХМУДОВ С.А. Жавобгарликка тортиш муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан жиноят ишени тугатишнинг ўзига хос хусусиятлари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2022) Б. 96-102.

 1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-1-13>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада суд-ҳуқуқ ислоҳотларини амалга ошириш босқичида жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилик нормалари асосида жавобгарликка тортиш муддатининг ўтиб кетганлиги муносабати билан жиноят учун жавобгарликдан озод қилиш институти, ушбу асос бўйича жиноят ишени тугатиш тартиби, шартлари ва уни қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари ўрганилди. Шу билан бирга, ушбу мақолада жавобгарликка тортиш муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан жиноят ишени тугатишда юзага келиши мумкин бўлган айрим муаммолар ва уларнинг ечими юзасидан илмий асосланган фикр ва мулоҳазалар берилди. Таҳлил натижалари юзасидан, айблилик тўғрисидаги масалани ҳал қилмай туриб жиноят ишени тугатиш асоси сифатида муддат ўтиб кетганлиги сабабли жиноят ишени тугатиш тартибини такомиллаштириш бўйича тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди.

Калит сўзлар: айблилик, жавобгарлик, жавобгарликдан озод қилиш, жиноят ишени тугатиш, реабилитация, жиноят ишени реабилитация қилинмайдиган асослар бўйича тугатиш, жавобгарликка тортиш муддати.

МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли
Преподаватель кафедры Уголовно-процессуального права Ташкентского
государственного юридического университета
E-mail: s.maxmudov@tsul.uz

ОСОБЕННОСТИ ПРЕКРАЩЕНИЯ УГОЛОВНОГО ДЕЛА В СВЯЗИ С ИСТЕЧЕНИЕМ СРОКА ДАВНОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К ОТВЕТСТВЕННОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье исследуются институт освобождения от уголовной ответственности в связи

с истечением срока привлечения к ответственности в соответствии с нормами уголовного и уголовно-процессуального законодательства, порядок, условия и особенности применения на этом основании. В то же время в статье приведены научно обоснованные мнения и комментарии по некоторым проблемам, которые могут возникнуть при прекращении уголовного дела в связи с истечением срока привлечения к уголовной ответственности, и их решение. По результатам анализа разработаны соответствующие предложения и рекомендации по совершенствованию порядка прекращения уголовного дела в связи с истечением срока как основания прекращения уголовного дела без решения вопроса о виновности.

Ключевые слова: виновность, ответственность, освобождение от ответственности, прекращение уголовного дела, реабилитация, прекращение уголовного дела по нереабилитирующим основаниям, срок давности привлечения к ответственности.

MAXMUDOV Sunnatjon

Lecturer of the Department of Criminal Procedural Law of Tashkent State University of Law
E-mail: s.maxmudov@tsul.uz

SOME ISSUES OF DISMISSAL OF CRIMINAL CASES IN CONNECTION WITH THE EXPIRATION OF THE LIMITATION PERIOD FOR CRIMINAL RESPONSIBILITY

ANNOTATION

In this article, at the stage of implementation of the judicial and legal reform, the institution of exemption from criminal liability due to the expiration of the statute of limitations for bringing to the responsibility based on criminal and criminal procedure legislation, the procedure, conditions for terminating a criminal case on this basis and the features of its application are studied. At the same time, this article provides evidence-based opinions and comments on some of the problems that may arise when a criminal case is terminated due to the expiration of the statute of limitations for prosecution and their solution.

Based on the results of the analysis, relevant proposals and recommendations were developed to improve the procedure for terminating a criminal case due to the expiration of the statute of limitations as a basis for terminating a criminal case without resolving the issue of guilt.

Keywords: guilty, responsibility, release from liability, termination of a criminal case, rehabilitation, termination of a criminal case on non-rehabilitation grounds, term of bringing to responsibility.

Суд-ҳуқуқ ислоҳотларини амалга оширишда шахсинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш муҳим масалалардан бири ҳисобланади. Ушбу ислоҳотларни амалга ошириш жараёнида жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигининг нормаларини такомиллаштириш долзарб аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 майдаги ПҚ–3723-сон қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштириш Концепциясида [1] ҳам қонунчиликдаги айрим институтларни такомиллаштириш, жумладан шахсни жиноий жавобгарлик ёхуд жазодан озод қилиш шартларини ўрнатувчи нормаларни кенгайтириш назарда тутилган.

Шунга кўра, ушбу мақолада реабилитация қилинмайдиган асосларга кўра, жумладан шахсни жавобгарликка тортиш муддати ўтиб кетганлиги сабабли жиноят ишини тугатишнинг ўзига хос жиҳатлари ҳамда уни қўллаш жараёнида юзага келадиган айрим муаммоларга тўхталиб ўтамыз.

Шу билан боғлиқ равишда, жавобгарликдан муддат ўтганлиги сабабли озод қилиш реабилитация қилмайдиган (шахсни оқламайдиган) асосга кўра озод этиш деб номланади. Бу ҳолда муайян ҳолат ва шарт-шароитларга асосан шахсни жиноий жазога жалб этишнинг

ҳуқуқий асослари мавжуд эмас: **жавобгарликка тортиш муддатининг ўтиб кетганлиги**, айбдор ўз қилмишига амалда пушаймон бўлганлиги, айбдорнинг касаллиги, қилмиш ёки шахс ижтимоий хавфлилигини йўқотганлиги ва бошқалар [2, Б.586].

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 84-моддасида реабилитация қилинмайдиган асослар бўйича **жиноят ишини тугатишнинг 13 та асоси** назарда тутилган [3, Б.110].

Мазкур асослардан бири **шахсни жавобгарликка тортиш муддати ўтганлик** ҳолати ҳисобланади. Жавобгарликка тортиш муддати масаласида олимлар турли хил фикрларни илгари суришган.

М.Ҳ. Рустамбаевнинг фикрига кўра, жиноий жавобгарликка тортиш муддати – жиноят содир этилган пайтдан бошлаб то ҳукмнинг қонуний кучга кирган пайтигача қонунда ўрнатилган муддатларнинг тугаши, шундан сўнг жиноятни содир этган шахс, тегишли шартлар мавжудлигида жиноий жавобгарликдан озод қилиниши лозим [4, Б.162].

Шунга ўхшаш фикрни В.Д. Борисова ҳам илгари сурган бўлиб, жиноий жавобгарликка тортиш муддати деганда, қонунда белгиланган муайян муддатнинг ўтиши ҳамда шахс содир этган жинояти учун жавобгарликка тортилмаслиги тушунилади [5, Б.109].

Айнан жавобгарликка тортиш муддатининг ўтиши шахснинг жиноий жавобгарликдан озод этилиши учун асос бўлиши мумкин. Бунда ушбу асос бўйича жиноят ишини тугатиш моддий ҳуқуқ нормалари билан боғлиқ. Сабаби, ҳуқуқни қўллаш амалиётида юзага келадиган муаммоли ҳолатларни айнан бир ҳуқуқ (моддий ёки процессуал) тармоғи ёки соҳаси (жиноят ҳамда жиноят-процессуал) билан тартибга солиш имкони мавжуд эмас.

Шунинг учун амалиётда юзага келадиган муаммолар ва уларни ҳал этиш учун ушбу муносабатларни тартибга соладиган моддий ва процессуал ҳуқуқ нормалари комплекс тарзда ўрганилиши лозим.

Бу борада айрим муаллифлар ҳам фикр юритган бўлиб, ҳуқуқни қўллаш амалиётини тадқиқ қилишни айнан бир ҳуқуқ соҳаси доирасида амалга ошириб бўлмайти, бунинг учун амалиётда учрайдиган муносабатларни тартибга соладиган ҳуқуқ соҳалари комплекс тарзда ўрганилиши лозим. Жиноят ва жиноят-процессуал ҳуқуқи ўзаро алоқадор комплекс тарзда ўрганишни тақозо этадиган соҳалар ҳисобланади [6, Б.44].

Шунинг учун ҳам **“шахсни жавобгарликка тортиш муддати ўтганлик”** ҳолати бўйича жиноят ишини тугатиш учун жиноят қонунида белгиланган нормаларга, шу жумладан жавобгарликка тортиш муддатларига алоҳида эътибор бериш талаба этилади. Чунки ушбу ҳолатда моддий ҳуқуқ ва процессуал ҳуқуқ нормалари бир-бирини тақозо этади.

Юридик адабиётларда жиноят ишини тугатиш асослари ҳуқуқ тармоғига боғлиқ ҳолда моддий-ҳуқуқий асосларга ҳамда процессуал-ҳуқуқий асосларга кўра турларга ажратилади [7, Б.65].

Шахсни жавобгарликка тортиш муддати ўтганлик ҳолати жиноят ишини тугатишнинг моддий-ҳуқуқий асосларга кўра таснифланадиган турига киради. Бунга ҳуқуқий асос сифатида Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 64-моддасини келтиришимиз мумкин. Ушбу моддада жавобгарликка тортиш муддатининг ўтиб кетганлиги муносабати билан шахсни жиноят учун жавобгарликдан озод қилиш шартлари белгилаб қўйилган.

Ушбу асос бўйича жиноят ишини тугатишнинг бир нечта ўзига хос хусусиятлари ҳамда бир нечта талаблари мавжуд. Буларга қуйидагиларни киритиш мумкин:

биринчидан, шахсни ушбу асос бўйича жавобгарликдан озод этиб, жиноят ишини тугатиш учун муайян муддатнинг ўтиши талаб этилади. Бунда шахсни жавобгарликдан озод этишда қуйидаги муддатлар белгиланган:

- а) ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноят содир этилган кундан бошлаб – **икки йил**;
- б) унча оғир бўлмаган жиноят содир этилган кундан бошлаб – **тўрт йил**;
- в) оғир жиноят содир этилган кундан бошлаб – **саккиз йил**;
- г) ўта оғир жиноят содир этилган кундан бошлаб – **ўн тўрт йил**.

иккинчидан, жавобгарликка тортиш муддатини ҳисоблаш вақтининг аниқ белгилаб қўйилганлиги. Бунда жавобгарликка тортиш муддати жиноят содир этилган кундан бошланади ҳамда ҳукм қонуний кучга кирган кунгача бўлган вақт оралиғида ҳисобланади.

Жиноят содир этиш куни деганда, жиноят объектив томонига кирувчи ҳаракатнинг (ҳаракатсизлик) бажарилган ва жиноий оқибат юз берган вақтини тушуниш лозим [8, Б.588].

Ушбу белгиланган муддат императив характерга эга бўлиб, у камайтириш ёки кўпайтириш имконияти мавжуд эмас.

Шу билан бирга, агар ижтимоий хавфи катта бўлмаган ёки унча оғир бўлмаган жиноят содир этилган кундан бошлаб **ўн йил**, оғир ёки ўта оғир жиноят содир этилган кундан бошлаб **йигирма беш йил ўтган бўлса**, шахс жавобгарликка тортилиши мумкин эмас.

Ушбу белгиланган норма жазо мақсадларидан келиб чиқиб, жиноятнинг оғирлик даражасидан қатъи назар, уни содир этган шахсларни узоқ муддат ўтганидан сўнг жиноий жавобгарликка тортишнинг мақсадга мувофиқ эмаслигини англатади.

учинчидан, жавобгарликка тортиш муддати жиноятларнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасидан келиб чиққан ҳолда белгиланган. Бунда барча тоифадаги жиноятлар учун бир хил муддатнинг белгиланиши адолат принципига зид ҳисобланади.

Жиноят қонунчилигига кўра шахсга нисбатан тайинладиган жазо адолатли бўлиши, ҳар бир ҳолатда индивидуал тайинланиши, жиноятларнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасига, жазони енгиллаштирувчи ҳамда оғирлаштирувчи ҳолатларга мутаносиб бўлиши лозим [9, Б.119].

Жиноятнинг ижтимоий хавфлилик хусусияти тажовуз объекти (инсон ҳаёти ва соғлиғи, мулк, жамоат хавфсизлиги), айб шакли, жиноий қилмишнинг қонунда қайси тоифага (ЖК 15-моддаси) киритилганлиги билан белгиланади.

Жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражаси қилмиш содир этилиши ҳолатлари (жиноий ниятнинг амалга оширилганлиги даражаси ва босқичлари жиноятни содир этиш усули, зарар миқдори ёки келиб чиққан оқибатлар оғирлиги, иштирокчиликда содир этилган жиноятда судланувчининг роли) билан белгиланади [10].

тўртинчидан, айрим тоифадаги жиноятлар бўйича жавобгарликка тортиш муддатини қўллаш масаласи суд томонидан ҳал этилади. Бунда умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазосини тайинлаш назарда тутилган жиноятни содир этган шахсга нисбатан, жавобгарликка тортиш муддатларини қўллаш масаласи суднинг ваколатига киради.

Маълумот учун: жиноят қонунчилиги бўйича 2 та тоифадаги жиноят учун, яъни оғирлаштирувчи ҳолатларда қасддан одам ўлдириш (Жиноят кодекси 97-моддасининг иккинчи қисми) ва терроризм (Жиноят кодекси 155-моддасининг учинчи қисми) учун умрбод озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазо назарда тутилган.

Шу билан бирга, агар суд жавобгарликка тортиш муддатини қўллашни лозим деб топмаса, умрбод озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазо ўрнига озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазони тайинлаши мумкин.

Шуни алоҳида қайд этиш керакки, амалдаги қонунчилик ҳужжатларида суд томонидан жавобгарликка тортиш муддати ўтганлик масаласини қўллаш ёки қўлламаслик бўйича аниқ мезонлар келтирилмаган. Бу эса, ушбу асос бўйича жавобгарликдан озод этиш ва уни қўллашда инсон омили сақланиб қолганлигини кўрсатади.

бешинчидан, айрим тоифадаги жиноятлар бўйича жавобгарликка тортиш муддати татбиқ этилмайди. Бунда ушбу муддатлар асосан тинчлик ва инсоният хавфсизлигига қарши жиноятларга (ЖКнинг 150–157-моддалари, 158-моддасининг биринчи қисми, 159-моддасининг учинчи ва тўртинчи қисмлари, 160, 161 ва 244²-моддалари) нисбатан қўлланилмайди.

Халқаро ҳуқуқ нормаларига биноан қилмишнинг содир этилиш вақтидан қатъи назар, жавобгарликка тортиш муддати ўтганлик қоидаси ҳарбий жиноятчилар, тинчлик ва инсоният хавфсизлигига қарши жиноят содир этган шахслар, уруш ёки тинчлик даврида [11] содир этилганлигидан қатъи назар, шунингдек апартеид [12] ва геноцид [13] учун қўлланилмайди.

Ушбу халқаро ҳужжатларда белгиланган қоидалар айбдор шахсларни жавобгарликка тортиш ва уларга жазо чораларини қўллашда муддат ўтганлик қоидасидан қатъий назар, ушбу жиноятларни содир этган шахсларни жавобгарликка тортишни назарда тутади.

олтинчидан, ушбу асос бўйича жиноят ишини тугатиш ишни судга қадар юритиш босқичида ҳам, суд босқичида ҳам амалга оширилиши мумкин.

Бунда жавобгарликка тортиш муддатлари ишни судга қадар юритиш босқичида тугаса, жиноят иши терговга қадар текширувчи амалга оширувчи органнинг мансабдор шахси, суриштирувчи, терговчи ёки прокурорнинг қарорига асосан тугатилади.

Агарда жавобгарликка тортиш муддати суд тергови вақтида тугаса, унда шахснинг айбдорлиги ҳақидаги масалани ҳал қилмасдан, судланувчи суд залидан жазо тайинланмай озод қилинади ҳамда суднинг ажримига асосан жиноят иши тугатилади.

Агар жавобгарликка тортиш муддатларининг тугаши апелляция ёки кассация тартибида шикоят келтириш ёки протест билдириш босқичида аниқланган бўлса, суд ишни тугатиш тўғрисида қарор (ажрим) чиқаради.

Демак, жиноят ишининг тугалланиш вақти тергов ёки суд муҳокамаси муддатига эмас, балки Жиноят кодексининг 64-моддасида белгиланган муддатларга боғлиқ бўлиб, ушбу моддада белгиланган муддатларнинг ўтиши шахснинг айбдорлик масаласини ҳал қилмай туриб жиноят ишини тугатишга асос бўлади.

Жавобгарликка тортиш муддати ўтганлик муносабати билан жиноят ишини тугатишда айрим муаммоли ҳолатлар ҳам мавжуд. Қонунчиликда **давомли жиноятлар ва узоққа чўзилган жиноятлар** бўйича жавобгарликка тортиш муддатларини ҳисоблаш масаласи аниқ белгилаб қўйилмаган.

Ушбу масалада ҳуқуқшунос олимлар томонидан ҳам турли хил фикрлар билдирилган. Хусусан, М. Рустамбаевнинг фикрига кўра, давомли жиноятлар ва узоққа чўзилган жиноятларга нисбатан жиноий жавобгарликка тортиш муддатлари уларнинг айбдор ихтиёрига кўра ёки ихтиёрига қарши равишда тугалланган вақтдан бошлаб ҳисобланиши лозим [14, Б.593].

Давомли жиноятларда жиноий жавобгарликка тортиш муддати айбдорнинг ягона қасди асосида содир этилган охирги жиноий ҳаракатнинг тугаши билан ўтишни бошлайди.

Узоққа чўзилган жиноятни квалификация қилишда айнан жиноятнинг бошланиш вақтини жиноий ҳаракат содир этилиш вақтидан, жиноятнинг тамом бўлиш вақти эса, айбдорни ўзини жиноятни тугатишга ёки қаратилган ёки қилмишнинг тамом бўлишига сабаб бўлувчи ҳолатларнинг юз беришини эътиборга олиш лозим. Ушбу жиноятнинг тамом бўлиш вақтини белгилайди. Жиноят тамом бўлган вақтдан бошлаб жиноий жавобгарликка тортиш муддати ўта бошлайди [15, Б.463].

Шунга кўра, давомли жиноятлар ва узоққа чўзилган жиноятлар бўйича жавобгарликка тортиш муддатини қайси вақтдан бошлаб ҳисоблаш масаласини амалдаги қонунчиликда аниқ белгилаш мақсадга мувофиқ.

Шу билан бирга, кўпчилик олимлар томонидан коррупциявий жиноятларга нисбатан жавобгарликка тортиш муддатини узайтириш ёки умуман муддатнинг ўтишини чеклашга оид қарашлар илгари сурилади.

Маълумот учун: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 6 июлдаги ПФ–6257-сон Фармонининг 6-банди ҳамда Коррупцияга қарши курашиш бўйича 2021–2022 йилларга мўлжалланган давлат дастурининг 31-бандида Жиноят кодексига коррупцияга оид жиноят содир этган шахсларга нисбатан **жиноий жазони ўташда енгиллаштирувчи нормаларни қўллашга чеклов белгилаш** назарда тутилган.

БМТнинг Коррупцияга қарши конвенциясининг 29-моддасида давлатлар Конвенцияда жиноят деб тан олинган исталган жиноий ҳаракатларга нисбатан иш қўзғатилиши учун **узоқ даъво муддатини** белгилайди ва жиноятни содир этишда гумон қилинаётган шахс одил судловдан бўйин товлаётган ҳолларда даъво учун янада **узоқ муддатни** ёки **даъво муддатини давом этишини тўхтатиш имкониятини белгилайди**, деб қайд этилган.

Бундан ташқари, айрим хорижий давлатларда коррупциявий жиноятлар учун жавобгарликка тортиш муддатини қўлламаслик ёки бошқа жиноятларга нисбатан узоқроқ муддат белгиланганлиги кўриш мумкин.

Хусусан, Қирғизистон Республикаси Жиноят кодексининг 62-моддаси олтинчи қисмида пора олиш ва тамагирлик йўли билан пора олиш учун жавобгарликка тортиш муддатларининг ўтиши қўлланилмайди [16].

Қозоғистон Республикаси Жиноят кодексининг 71-моддасида коррупция жиноятлари

учун бошқа жиноятларга нисбатан жавобгарликка тортиш муддатлари узоқроқ қайд этилган [17].

Таҳлил натижалари юзасидан, жавобгарликка тортиш муддати ўтганлик муносабати билан жиноят ишини тугатишни такомиллаштириш мақсадида қуйидагилар таклиф этилади:

биринчидан, амалдаги қонунчилик ҳужжатларида давомли жиноятлар ва узоққа чўзилган жиноятларда жавобгарликка тортиш муддатларини қайси вақтдан бошлаб ҳисоблаш белгиланмаган. Ушбу масалага аниқлик киритиш ва ягона амалиётни шакллантириш мақсадида жавобгарликка тортиш муддатини давомли жиноятлар учун жиноят тамом бўлган кундан бошлаб, узоққа чўзилган жиноятлар учун эса, ушбу жиноятлар аниқланган кундан бошлаб ҳисоблаш таклиф этилади.

иккинчидан, коррупциявий жиноятларга нисбатан жавобгарликнинг муқаррарлигини таъминлаш мақсадида жавобгарликка тортиш муддатининг ўтиб кетганлиги муносабати билан жиноят учун жавобгарликдан озод қилишга оид алоҳида муддатларни белгилаш таклиф этилади.

учинчидан, муддат ўтганлиги сабабли жиноят иши тугатилган тақдирда зарарни қоплаш масаласини қайта кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, жавобгарликка тортиш муддати ўтиб кетганлик муносабати билан жиноят ишини тугатиш институтини такомиллаштириш суд-тергов амалиётда юзага келаётган муаммоларга ечим топишга ҳамда иш бўйича қонуний, асосли, адолатли қарор қабул қилишга хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2018 йил 14 майдаги ПҚ–3723-сон қарори // <https://lex.uz/uz/docs/3735818>.

2. Рустамбаев М.Ҳ. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳлар. Умумий қисм/М.Рустамбаев. – Тошкент: “Yuridik adabiyotlar publish”, 2021. – 586-бет.

3. Махмудов С. Айблилик тўғрисидаги масалани ҳал қилмай туриб жиноят ишини тугатишнинг айрим жиҳатлари //Юрист ахборотномаси. – 2020. – Т. 1. – №.6.

4. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси жиноят ҳуқуқи курси. Том 2. Жазо ҳақида таълимот. Дарслик. 2-нашр, тўлдирилган ва қайта ишланган. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти, 2018. – 162 бет.

5. Борисова В.Д. Проблемы сроков давности уголовного преследования в условиях современной правоприменительной практики // Вестник ННГУ. 2017. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-srokov-davnosti-ugolovnogo-presledovaniya-v-usloviyah-sovremennoy-pravoprimeritelnoy-praktiki> (дата обращения: 12.03.2022).

6. Абдурасулова. Қ., Тошпулатов А. Моддий ва процессуал ҳуқуқнинг ўзаро алоқадорлиги (жиноят ҳуқуқи ва жиноят-процессуал ҳуқуқи мисолида) //юрист ахборотномаси. – 2021. – Т. 2. – №. 6. – С. 43-50. // <https://yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/article/view/138>

7. Махмудов С. А. Termination of criminal proceedings in criminal procedure //Conferences. – 2021. – Т. 1. – №. 1. // <https://www.conferences.uz/index.php/conferences/article/view/48>.

8. Рустамбаев М.Ҳ. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳлар. Умумий қисм/М.Рустамбаев. – Тошкент: “Yuridik adabiyotlar publish”, 2021. – 588-бет.

9. Makhmudov S.A. To take into account mitigating circumstances when imposing punishment as one of the criteria for imposing a fair penalty //Прогрессивные технологии в мировом научном пространстве. – 2020. – С. 154-158. // <https://www.researchgate.net/publication/348297964>.

10. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2006 йил 3 февралдаги 1-сон “Судлар томонидан жиноят учун жазо тайинлаш амалиёти тўғрисида”ги қарори. // <https://lex.uz/uz/docs/111453>.

11. “Ҳарбий жиноятлар ва инсониятга қарши жиноятларга нисбатан муддати ўтганлик қонунда қўлланилмаслиги тўғрисида”ги Конвенция (БМТ Бош Ассамблеясининг 1968 йил қабул қилинган ва 1970 йил 11 ноябрда кучга кирган 2391 (XXII)-сонли Резолюциясига мувофиқ, имзоланган, ратификация қилинган ва қўшилишга очиқ, деб эълон қилинган).

12. “Апартеид жиноятининг олдини олиш ва унинг учун жазо белгилаш тўғрисида”ги 1973 йил 30 ноябрдаги Конвенция (1976 йил 18 июлда кучга кирган).

13. “Геноцид жиноятининг олдини олиш ва унинг учун жазо белгилаш тўғрисида”ги Конвенция (БМТ Бош Ассамблеясининг 260 А (III)-сонли Резолюцияси билан 1948 йил 9 декабрда қабул қилинган, 1961 йил 12 январда кучга кирган, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1999 йил 20 августдаги 835-1-сон қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси қўшилган) // <https://lex.uz/uz/docs/2606731?query>.

14. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳлар. Умумий қисм/М.Рустамбаев. – Тошкент: “Yuridik adabiyotlar publish”, 2021. – 593-бет.

15. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳ. [Қайта ишланган ва тўлдирилган иккинчи нашр] умумий қисм // М.Рустамбаев. – Тошкент.: “Адолат”, 2016. – 463-бет. // <https://drive.google.com/file/d/1Vdl7uZ4s5xDEz7oWhXM9RVDDQagfemHn/view>.

16. Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года № 19. // <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527>.

17. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V. // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252.